

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

VÁSÁRTÉR

(RÉSZLETEK EGY KÉSZÜLŐ REGÉNYBŐL)

A Tündér már második legelője fűvét fogyasztotta, és szép erős üszövé fejlődve kis gazdaságunk büszkesége lett. Vöröses-barnás szőre, melyet Nagyapa oly sokszor simogatott végig, marjától a szarva tövéig feketébe hajlóan fénylett.

– Borzderes – állapította meg elégedetten és okulásomra, mert én csak barnának mondtam volna, ha tőlem kérdezi valaki.

Megtérve a legeltetésből a Tündér rendszerint iszik egyet a kút melletti vályuból, de mielőtt az istálló felé venné az irányt, két első lábával fellép a ház bejárati lépcsőjére, és bődül egyet finoman a konyha felé. Nagymamát szólítja ilyenkor, aki sokszor kínálta már meg enyhén zsíros, sós ízű mosogatólével, s akinek kezét is érdemes megnyalogatni, mert legalább olyan jó ízű. Gyönyörű állat minden tekintetben, de a szarva állása kissé rendhagyó. Jobb ága csak közepes méretű ugyan, de védekezésre és támadásra egyaránt készen, előre áll, s gazdája a vele együtt legelésző közösségben ezzel szerez magának kikezdetetlen tekintélyt. A másik meg ellenkezőleg, hátra felé irányul, s annak egyetlen haszna, hogy kifogástalanul lehet vele vakarózni.

Mostanában Buda Pityu jár ki a jószággal, s amint közeleg az este, Nagyapa kiül a kapuba, türelemmel várja a sajátját. A Tündér azonban ma este szokatlanul nyugtalan, de mint kiderül, az volt már a mezőn is.

– Ez folyathatnék, egész nap csak a többit ugrálta. – magyarázza Pityu – Úgy látom, már férjhez fele menne, üzenjen Elek bácsi Karmacsiért.

Karmacsi, a mesterséges megtermékenyítés szakértője már másnap délelőtt megérkezett. Biciklin jött, és érkezésének hamar híre ment a Vásártéren, mert a vásott kölykök, ha csak feltűnt valahol, mindjárt a nyomába eredtek, egyfolytában kiabálva, hogy baszó ember, baszó ember, s erre ki ne figyelne fel? Én egyelőre csak félve merek rásandítani. Valóban olyan csúnya az orra, ahogy beszélik? Azt látom, hogy nagyak elég nagy és eléggé ripacsos is, de alig vevődne észre, ha nem lenne olyan piros, mint a pulykafej.

– Mert nagyon szereti a bort, de még a dregányt* is megissza – mondja a vén Rozmán Gyula – mer’ ha nem iszik, nagyon reszket a keze, oszt’ olyankor el szokta rontani. Én úgy látom, nekünk most ettől nem kell tartanunk, mert van benne szesz bőven.

De hozza is már Nagyapa a menyasszonyt, s a szarva köré hurkolt kötél másik végét rátekeri az udvaron álló fiatal diófa törzsére. Az ember odalép a Tündér hátuljához, farkát kissé megemeli. Bólint, majd a biciklisaroglyára kötözött táskából előszedi szerszámaint. A beavatkozásra mások is kíváncsiak. Itt van Jani bácsi, az Eli ura, de pusztá érdeklődésből feljön az udvarra Fábíán Endre is. S ha már itt van, meg is kérdezi a mestert.

– Milyen magot hozott, Jóska?

– Kosztromait. Mostanába’ evve’ dógozunk.

– Baktáru! – érdeklődik tovább Endre.

– Onnan – feleli a másik, majd egy nagyobb, fényes valamivel az állat hátuljához közelít.

– Tartsa valaki a farkát – adja az utasítást, s a pléhkacsát, ahogy Endre bácsi nevezi az eszközt, egyre beljebb tolja.

A Tündér kicsit mocorog, felváltva emelgeti hátsó lábait, de Nagyapa fejét simogatva nyugtatja.

– Mindjárt vége lesz, ne félj semmitül. Valóban nem sok maradt hátra. Karmacsi egy fecskendő-szerű üvegszerszámmal felszívja az elkészített magot, s a pléhkacsa által megnyitott alagúton a megfelelő helyre juttatja.

– Na, ennyi vót – mondja, s miután óvatosan kiszedte a segédeszközt, búcsúzóul megpaskolja az állat farát. – Hónap már mehet a legelőre.

Az április nem hazudtolja meg hírért ez alkalommal sem. Én eddig csak azt hallottam róla, hogy bolondos, meg hogy a bolondok hónapja. Ha csak az időjárás szeszélyei miatt mondanák annak, rendben is lenne, de az mire való, hogy a hónap első napján egyik ember a másik hiszékenységét kihasználva, durva tréfákkal teszi bolonddá embertársát? Ma reggel megjött Balog Jóska, a Zsuzsika néném kamasz fia, és egy nagyobbacska papírzacskóval indult felém.

– Gyere csak, Lacika – szól hozzám mosolyogva –, hoztam neked cukorkát.

Nyúlok boldogan a zacskó után, kibontom, de abban málszemegek voltak és tökmag. Erre ő széles vigyorral, elégedetten vágja képembe, hogy április elseje, a bolondnak nincs esze. S mindjárt azt kezdi újságolni, hogy

* Dregány – denaturált szesz, faszesz

anyjukat meg egy üres kópertával csapták be. Azzal vitték hozzá, hogy nézze csak, Anyja, levél jött apánktól, most hozta a postás! Nagynéném, akit elmekórházban is kezeltek már férje elhurcolása miatt, elsírta magát fiai érzéketlensége láttán, és tehetetlen dühében seprővel esett nekik. De nem feltétlenül fontos, hogy mások tegyék április bolondjává az embert, jön a figyelmetlenségből való bolondság, ha akar, csak úgy, magától is.

Nagymama feláll a géptől és kiszalad az istállóba, ahol egy ugyancsak bolonddá tett kotló ül néhány libatojáson. A kislibák tegnap óta kótoznak, így jelzik, hogy világra szeretnének jönni. Hoz is az öleiben Nagymama csakhamar három szép pelyhes kislibát. Nem muszáj azt a kotlónak látni, hogy zabigyerekeket költött a világra, meg aztán a kisliba kényes, meg találnak fázni odakint. Be is göngyöli őket egy agyonhordott, foszladozó szövésű gyapjúkendőbe, s lerakja a sezlonra, ahol Nagyapa szokott heverészni.

– Öregem! – figyelmezteti párját, aki éppen a fekhely felé közelít. – Óvatosan ülj le, a kendőben kislibák melegszenek.

– Igen? – kérdez vissza az öreg. – Jó, hogy mondd – feleli, s a kendőt a kis jószágokkal együtt finoman maga alá helyezi és ráül. Nagymama felugrik, s tőle teljesen szokatlan módon felkiált:

– Az áldóját annak a figyelmetlen vén fejednek! Hát már teljesen a lábad szárába ment az eszed?

Bosszantó a három kisliba méltatlan pusztulása, de nem érdemes emészteni miatta. Meg aztán ott a küszöbön az újabb gond, az újabb várakozás. Az istálló főbérője, a Tündér magas ellős, elérkezik lassan az ő ideje is. Ha kijön néha az udvarra, az öregek elégedetten nézegetik, s találgatják a születendő borjú nemét. Gizi néném kisebbik fia, a négy-öt éves Jánoska ott téblábol köztük, fogékony az minden elejtett szóra. Rápillant ő is az állat hátsó felére, s megszólal, amint egy komoly emberhez illik:

– Nagy a megye, üsző lesz.

De bármennyire is komoly és hozzáértő volt a kisfiú megjegyzése, a Tündér első borja bika lett.

Bikaborjúnak nevet sem szokás adni, mert ahol végezni fogja, ott nem kéri a keresztlevelét. Mindössze hat hétig örülhetett neki az anyja. Ennyi szopással magára szedett annyi kis húst, hogy érdemes legyen elvinni a mészárszékre, máját azonban – megbocsátása jeleként – hazaküldte nekünk a kis ártatlan. Pirul, illatozik már a csikóspór plattján a zsírba aprított hagma, készül a jó kis vacsora. Anyám is ott sűrög a tűzhely körül, s a piruló máj illatára eszébe jut gyermekkora:

– Mikor az árvíz után a vágóhídra mentünk lakni, de sok májat megettünk! – Róna doktor hetente adott anyunak egy nagy darabot.

A Róna név hallatán nagyanyám szeme villan egyet, s lobot vet az arca.

– Én előttem, jányom, ezt a nevet jobb, ha nem is említed soha! Anna húgom szinte élni se érkezett még... a halála az új lelkin szárad, a tekintetes doktor úrén.

Nem is hallottuk aztán anyám hangját szinte egész este, de nem ült le hozzánk a vacsoraasztalhoz sem. Nem éhes – mondta kedvetlenül, s elvonult a szobába. Hiszen tudhatta volna, hogy Nagymama lelke mindig belesajdul, ha csak eszébe jut korán elvesztett hajadon húga, tudnia kellett, persze, hogy tudta, én is hallottam legalább kétszer, amint könnyeit hullatva az asszonyoknak panaszkolta testvére tragédiáját.

– Eljött hozzám, mikor másállapotba került – emlékezett Nagymama –, bennem bízott inkább, mint édesanyánkba’. „Látod, ennyit értem neki, hús csekoronát! – így mondta – Ennyit adott, hogy csináltassam el a gyerekét. Hát legyen úgy! De a Boldogságos Szűzanyára esküszöm, hogy megyek magam is vele.” – Ezt mondta Anna, ezek vótak az utolsó szavai. Akkor felugrott, megölelt és elindult a doktorékhöz. Még utána szóltam, hogy Anna, Anna, nehogy valami butaságot csinálj! – de azt már meg se igen hallotta. Úgy mondták, mikor odaért, hozzálátott, hogy kitakarítsa a gyerekszobát, meg fertőtlenített is, mer’ azt hetente kellett, a maradék szublimántot pedig becsomagolta, oszt’ mikor hazaért, mind megitta. Három napig szenvedett még, mire le tudta hunyni szegény húgom a szemét. Kár vót pedig érte – törölgette könnyeit –, új vót az öt jánytestvér közt a legszebb.

* * *

Sanyika néhány napja ismét velünk van. A szűkös konyhában nem nagyon tudunk egymással mit kezdeni, kimegyünk hát az udvarra. Sok érdekesség ugyan ott sem látható, de az eperfa árnyékában elvagyunk magunknak egy darabig. Nekem legalábbis tetszik a nagy lombsátor alatti tér, meg aztán az eper is pirul már lassan, meg is lehet kóstolni, ami lehull. De Sanyika inkább az ágak hegyén mosolygó apró gyümölcsök felé kacsingat, s már keresi is a módját, mint juthatna közelükbe. A kerítésnek támasztva meglátja a sarkáról leemelt könnyű kerti kisajtót, az eperfa törzsének támasztja, s a keresztléceken kapaszkodva eléri az alsó ágak egyikét. Oly ügyesen húzza fel magát, veti át lábát az ágon, mintha Karácsfalván egyfolytában ezt gyakorolta volna, s azon veszem magam észre, hogy már

biztosan ül az ágon. Én nem megyek utána, nincs kedvem még egyszer leesni, mint a tavaly nyáron, amikor anyu után én is elindultam a barackfának támasztott létrán. Még el sem érte anyám az érett gyümölcsöt, amikor a létrát tartó ág roppant egyet, a létra meg dőlni kezdett valamerre. Én azonnal elengedtem, s rövid úton a földre estem, a létra rám, anyám pedig a létrára nyomatékna. Úgy kellett belém visszarázni a lelket, mert a zökkenéstől és az ijedelemtől hosszú másodpercekig képtelen voltam levegőhöz jutni. Így hát én egyelőre nem mászok a fára, lehet bármilyen szép az eper. Azt viszont elvárnám, hogy Sanyika dobáljon nekem a szebbjéből, de unokatestvéremnek van ettől fontosabb dolga is, ezért hát rám se hederít.

Az ő figyelmét már az a pelyhes madárfészek köti le, amely nem sokkal feje fölött egy hármás ág villában ringatózik. Már nyújtózkodik is, hogy elérje, amikor a fészekből a kis tojó felröppen, s egy távolabbi ághegyről csivitelve, csattogva, szárnyaival csapkodva próbálja elrettenteni a betolakodót. De a kéz már a fészekben matat, s csakhamar három kis szeplős madártojást mutat felém. Én tudom, hogy nincs ehhez joga, a madárfészek nyugalma felzavarni nem szabad, s kérni próbálom, hogy tegye vissza. De ő csak nevet rám a magasból, s az egyik tojást az ághoz üti, beleszagol, majd tartalmát elégedetten a szájába ereszti. Én ezen elképedve, elundorodva elsírom magam és toporzékolok, de hasztalan: Sanyika a másik két tojást is megissza. Nincs már mit menteni, sírva vonulnék vissza a konyhába, de ott már két idegen asszony ül, s én, hogy ne kelljen velük megosztani bánatomat, visszafogom a szipogást, és a gangon kuporodok le a sarokba. Nagymama észreveszi, hogy már megint nincs rendben köztünk valami, ezért hátraszól a varrógép mögül.

– Na mi történt már eccer?

Nem nagyon szeretném mások előtt kiönteni a fájdalommat, de a következő kérdésre, hogy akkor meg mit szipogsz, mégiscsak mondani kell valamit, és én akadozva elrebegek, hogy Sanyika megette a kismadár tojásait.

– Kiszedte a fészket az a haszontalan? Pedig vót már neki mondvá, hogy a madarakat nem szabad bántani, a Jóisten azért megbünteti – közli Nagymama elkomorulva, de ezt már Sanyika is hallja, és büntudattal süti le a szemét.

Nagymama feláll a géptől, most már az asztalon akad tennivalója. Bele is fog a kiszabott felsőrész összefércelésébe, aztán felemeli fejét, s látszólag csak úgy a levegőbe beszélni kezd.

– Még kisjány vótam, amikor édesapám elmondott egy esetet. Vót abba az időbe Újlakon egy zsidó rőfös. Azt mondta édesapám, ú még jól emlékezett rá, hogy segédkorában állandóan az énekes madarakat fogdosta hu-

rokkal meg léppel, de a suhanc kölyköknek fizetett is, ha összegyűjtöttek neki legalább tizenötöt vagy húszat. Leginkább a pacsirtának örült, annak öt krajcárt is fizetett darabjáért. De nem rakta úket kalickába, mer' nem azért kellettnek neki, hogy énekeljenek. Hanem egy kis operáló késsel sorra mindnek benyúlt mélyen a szájába és kimetszette a nyelvit, oszt utána már nem is kellettnek neki, elengedte a szerencsétleneket.

E kegyetlenség hallatán talán fel is szisszentem, de még Sanyika is megszeppenve figyelte nagyanyánk szavait. Az egyik asszony azonban türelmetlenül közbekérdezett.

– Oszt' mondja már, Margit, eztet meg minek csinálta?

– Hát, én nem tudom, való lehetett-e, de édesapám olyasmit mondott, de ú is csak úgy hallhatta akkoriban, hogy valami pástétomot vagy mi a nyavalyát csinált belőle, oszt' azt ette.

– Na még ilyet! – csapta össze kezét az előbbi kérdező. – Hát oszt' mit tudott enni azokon a kis apróságokon?

– Hogy mit tudott, azt csak ú tudta vóna megmondani, de ami most következik, azt nem árt örökre megjegyezni mindenkinek. Mer', ahogy édesapám mondta, eljött az ideje, hogy az a Klájn megházasodott, és egy idő után fiúgyermeket hozott világra a felesége. Nőtt is szépen a gyerek, cseperedett, de beszélni nem tudott. Búsultak is rajta eleget, de gondolták, lesz majd még gyerekük és az egészséges lesz. Telt-múlt az idő, meglett a következő, egy kisjány. Az is cseperedni kezdett, de annak is megbénította a nyelvit a Jóisten. Ekkor már sejtették, hogy okkal bünteti őket, és hogy kibékítsék valahogy, külön azért kezdtek hozzá fohászkodni, hogy a következő gyereküket már ne sújtsa. Pár esztendő után aztán megszületett a harmadik is, egy kisfiú, de a' meg mingyár' három nyelvvél jött a világra. Mintha három nyelv lett vón a kis szájába' egymás felett, összenőlvé, így oszt' a száját se tudta becsukni, úgyhogy örökösen csurgott a nyála. De az – úgy mondta édesapám – nem is élt sokáig. Hogy osztán mi lett annak a családnak a további sorsa, arra én már nem emlékszek, de ennyi legyen elegendő okulásul mindenkinek. Így gondoljátok meg tik is – nézett felénk Nagymama –, hogy miként bánjatok az Isten teremtményeivel.

Időközben bejött Nagyapa, s bár csak a végét hallotta, rögtön rájött, miről folyik a beszéd. Bizonyára maga is jól ismerte az elhangzott történetet, s hogy megerősítse az intelmet, hozzátoldotta még saját gondolatait.

– Amikor kisiskolás vótam, az olvasó könyvünkéből ezt a kis verset tanultuk: „Zsiga! Lábad alatt csiga. El ne taposd, vigyázz rája, ő is Isten állatkája.” Úgy bizony! A csigát is megilleti az élet, ha már eccer teremtette az Úr.

S miközben pipára gyújtott, az első néhány pöffentést követően folytatta.

– Bátyátok, Árpai, eccer Tibivel, az onokatestvérvével, lehettek akkor már tíz évesek is, kis híján csúnyán ráfizettek a fészekszedésre. Az Akácosba, a Hótt Tiszához mentek ki tavasszal csókafészket fosztogatni, mer' űk is rákaptak a madártojásra. Vótak ott nyárfák is, az ágaik tele fészekkel, de olyan szép, sudár vót a törzsük, mintha csak esztergálva lett vóna. De az a két fiú úgy kúszott rajtuk, mint a macska. Kifigyelték, mikor nincsenek ott a csókák, oszt' akkor mentek a tojásokér'. Már éppen zebre rakták, amit találtak, és ereszkedtek vón' lefele. De az egyik fészekre közbe' visszatért a tojó, oszt' akkora lármát csapott, hogy a környékrül tíz-húsz csóka is odagyűlt szinte pillanatok alatt, és csípték, vágták a két fiút. Tibi ekkor a fődre kezdte dobálni a tojásokat, oszt' akkor inkább már azok után mentek, így tudtak megmenekülni. Képesek lettek vón a szemüket is kivájni, ha ott maradnak, így is csupa véresen jöttek haza.

Nagyapa, miután pontot tett a történet végére, fél szemmel ránk sandított. Talán arra volt kíváncsi, hogy látja-e arcunkon az okulás jeleit. Én azt gondolom, hogy láthatta, mert érdes tenyerével mindkettőnk fején simított egyet, és így szólt:

– Jól van, menjetek inkább eprezni. A Petrus Péter háza előtt terem a legszebb eper, azt nézzétek meg.

Nekem tetszett az ajánlat, de Sanyikának ellenvetése akadt:

– Nagyapa, én a tennap délután ott vótam, de Péter bácsi lezavart a fáru. Nem tudtam, hogy Újlakon az eper is becses.

– Mer' biztos a kacsáival akarja feletetni mindet – magyarázta az öreg. – A Fábían Endre udvarán meg fehéréper van, menjetek akkor oda, Ilonka nénétek nem sajnálja. Osztán ott hinta is van, hórínkázhattok hozzá egyet.

Endrééknél mindenféle jószág megtalálható. A kapu nap közben egyfolytában tárva, hogy az aprójószág, a disznók, a szarvasmarha szabadon járhasson rajta. Nyitva van ezek szerint a gyerekek előtt is, nem szükséges engedélyt kérni senkitől, ha valakinek hintázni támad kedve. A hinta kötele a nagy fehéréperfa egyik öreg, vízszintesen kinyúló ágára van erősítve, s nem kell tartani tőle, hogy leszakad. Most éppen egy utcabeli kislány, Vira ül rajta, s hátulról Icuka irányítja, miközben egy andalító, a hinta járásához igazodó dalocskát énekel:

Egy ala-minta,
Két ala-minta,
Három ala-minta,
...Tíz ala-minta,

Tíz-tíz-tíz,
 Teke-nőben tiszta víz.
 Minek az a tiszta víz?
 Kis kertet lo-csolni.
 Minek az a kis kert?
 Tököt be-le vet-ni.
 Minek az a tök?
 Disznó-nak meg-en-ni.
 Minek az a disz-nó?
 A háját ki ven-ni.
 Minek az a há-ja?
 Kocsit ke-ne-get-ni.
 Minek az a ko-csi?
 Pulyát to-lo-gat-ni.
 Minek az-a pulya?
 Kenyér pusztí-tó-nak!

És ezen a ponton a dallam változásával, a két utolsó taktus meghosszabbodásával a hinta lendítése is sokkal erőteljesebb lesz:

Szállj fel, já-nyom a ko-kóra,
 még an-nál is mago-sabb-ra!

Egy olyan kislánynak, mint Elvira, ennyi elég volt egyszerre a hintázásból. Meg aztán látták, hogy mi is várakoztunk, s a lányok hamarosan félre álltak.

Nekem nem kellett segítség ahhoz, hogy lendületbe jöjjek, megtanultam hajtani magamat két lábam ritmikus, módszeres mozgatásával. Sanyika először oldalt állt, majd mögém kerülve az eperfa egyik lenyúló ágát kezdte szedegetni, s én az ülőkén hátrahajolva jókedvűen beszéltem hozzá. Nagyon érdekesnek találtam, hogy hátramenetben a hajamba kapaszkodó szél hajszálaim tövén jóleső bizsergést kelt, visszafelé pedig azt élveztem, hogy sörényem ugyanúgy bizserelve újból helyére igazodik.

A hinta mögött úgy másfél-két méterre jókora fészker állt, ahová többek közt egy régi cseh, vagy talán annál is korosabb, használatból kivont mezőgazdasági gépet, valamiféle terménytisztítót állítottak be valamikor. Forgórésze, egy nagy, rengeteg apró lyukkal ellátott fémhenger váltott ki bennünk valamilyen szintű érdeklődést, de azon túl elég egyszerűnek tűnt az egész szerkezet, amelyet egy

szögvasakból szegecselt keretbe építettek, s ez a keret volt egyben a gép tartószerkezete is. Két lábam erőteljesebb biztatásával, akár egy felgyorsult mozgású inga, egyre nagyobb lendülettel szállt alattam a hinta, amíg csak tehettem. Csakhogy én szeleburdi módon a kellenél is hátrább hajoltam, és úgy csapódtam fejfel a gép fémkeretének, akár egy lövedék. Ha nem hajlok olyan mélyre, fejtetővel vagy homlokkal kapom el a vasat, s akkor bizonyosan széthasad a fejem, de így a vinkli éle homlokom alá, pont az ornyeregbe hatolt. A lendület ritmusa azonnal megszakadt, a hinta megállt. Magam sem tudom, hogyan sikerült felegyenesednem, de az ülőkéről előre, a földre buktam, s pár másodpercre talán öntudatomat is elvesztettem. Felálltam valahogy mégis, és hangot sem adva rohanni kezdtem hazafelé, de szememet, arcomat ekkorra előntötte a vér, s én csak forogtam magam körül, mintha fejemet vesztettem volna.

– Jaj, Istenem! – kiáltott fel a közelemben valaki, de már ölbe is kaptak és rohantak velem a főutcán végig – hosszasan.

Már sürögnek köröttem, törölgetik szememből, arcomról a vért, s mindjárt megkönnyebbülök, mert újra látok. Pár percig fekszem így, aztán valami porított gyógyszert hintenek bezúzott orrcsontomra, a sebre tamponot tesznek, azt lekötik, vagy leragasztják, majd talpra állítanak.

Juliska, a Mariska néni szép eladó lánya, aki lélekszakadva, ölbe fogva rohant velem idáig, ez után kézen fogott és szó nélkül elindult velem hazafelé.

